

ประวัติเมืองนครศรีธรรมราช⁰¹

นครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และศาสนามากที่สุดเมืองหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นครศรีธรรมราชมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมาไม่น้อยกว่า 1800 ปีมาแล้ว หลักฐานทางโบราณคดี และหลักฐานทางเอกสารที่ปรากฏในขณะนี้ยืนยันได้ว่านครศรีธรรมราชมีกำเนิดมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย

จากประวัติศาสตร์อันยาวนานแห่งนครศรีธรรมราช สามารถประมวลได้ว่า "นครศรีธรรมราช" ได้ปรากฏชื่อในที่ต่างๆ หลายชื่อตามความรู้ความเข้าใจที่สืบทอดกันมาและสำเนียงภาษาของชนชาติต่างๆ ที่เคยเดินทางผ่านในระยะเวลาที่ต่างกันเช่น ตามพหุलिङ्गम् ตามพรลิงค์ มัททาลิงคัม ตามพหุलिङ्गम् โสสิง โพลิง เขียะโท้ว โลแค็ก (Locae) สิทธิธรรมนคร ศรีธรรมราช ลิกอร์ (Ligor) ละคอน คิวตุดอน สุวรรณปุระ ปาฏลีบุตร (Pataliputra) และเมืองนคร เป็นต้น คำว่า "นครศรีธรรมราช" น่าจะมาจากสร้อยพระนามของปฐมกษัตริย์ผู้ครองนครศรีธรรมราช คือพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช คำนี้แปลความได้ว่า "นครอันงานสง่าแห่งพระราชผู้ทรงธรรม" และธรรมของราชาแห่งนครนี้ก็คือ ธรรมแห่งพระพุทธศาสนา

ถ้าจะลำดับความเป็นมาของนครศรีธรรมราช จากหลักฐานโบราณคดี และประวัติศาสตร์ที่สืบค้นได้ในขณะนี้ พบว่ามีภูมิหลังอันยาวนานนับตั้งแต่ยุคหินกลางในราว 8,350-11,000 ปีที่ล่วงมา จากหลักฐานมีการพบเครื่องหินที่มีตัวขวานยาวใหญ่ (บางคนเรียกว่าระนาดหิน) ที่อำเภอลำศาลาในยุคโลหะ ได้พบหลักฐานทางโบราณคดี คือ กลองมโหระทึกสำริด 2 ใบที่บ้านเกตุกาย ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง และที่คลองคูด้วน อำเภอฉวาง

นอกจากนี้ในบริเวณพื้นที่อำเภอลิขิตปัจจุบัน ยังมีร่องรอยโบราณสถาน และโบราณวัตถุเกี่ยวเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีอายุเก่าแก่ที่สุดในนครศรีธรรมราช เช่น พระพุทธรูปสำริด ศิลปะแบบอมราวดีของอินเดีย และเศียรพระพุทธรูปศิลปะแบบคุปตะอินเดีย เป็นต้น จากหลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าในช่วงนั้นนครศรีธรรมราชได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากอินเดียอย่างมาก ทั้งในด้านศาสนา ความเชื่อ อักษร ภาษา ประเพณี และการปกครอง จนกลายเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชมาถึงปัจจุบันนี้

พุทธศตวรรษที่ 17-19 เป็นช่วงที่ นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมา โศกราช ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความ เจริญรุ่งเรืองน่าจะเนื่องมาจากการเป็นสถานี การค้าสำคัญของคาบสมุทรไทยเป็นจุดพักถ่าย ย้ายสินค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกที่ดี ที่สุดในเวลานั้น ประกอบกับบริเวณ หาดทราย แก้วอันเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่ ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธ องค์ความศรัทธาและ ความเลื่อมใสในบรร พุทธศาสนา จึงเป็นปัจจัยชักนำให้ผู้คนจากทุก สารทิศในภาคใต้เข้ามาตั้งถิ่นฐานใน นครศรีธรรมราชอย่างหนาแน่น ในราว พ.ศ. 1700 เศษ ราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราชก็ สามารถจัดการปกครองหัวเมืองรายรอบได้ สำเร็จถึง 12 เมือง เรียกว่าเมืองสิบสอง นักษัตร คือ

- | | |
|----------------------------|------------|
| 1. เมืองสาบบุรี | ตราหนู |
| 2. เมืองปัตตานี | ตราวัว |
| 3. เมืองกลันตัน | ตราเสือ |
| 4. เมืองปาหัง | ตรากระต่าย |
| 5. เมืองไทรบุรี | ตรางูใหญ่ |
| 6. เมืองพัทลุง | ตรางูเล็ก |
| 7. เมืองตรัง | ตราม้า |
| 8. เมืองชุมพร | ตราแพะ |
| 9. เมืองปันทายสมอ (กระบี่) | ตราลิง |

- | | |
|---------------------------|--------|
| 10. เมืองสระอุเลา (สงขลา) | ตราไก่ |
| 11. เมืองตะกั่วป่า ถลาง | ตราหมา |
| 12. เมืองกระบี่ | ตราหมู |



ภาพที่ 1: ธงของจังหวัดนครศรีธรรมราช



ภาพที่ 2: ตราอย่างเป็นทางการของ
จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากหลักฐานตำนานเมืองนครศรี- ธรรมราช และตำนานพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ตลอดจนวรรณกรรมเรื่อง พระนิพนธ์สุตรทุกสำนวนต่างยืนยันให้เห็น อย่างชัดเจนถึงความรุ่งเรืองไพศาลของ นครศรีธรรมราชในยุคดังกล่าวและสามารถ ควบคุมหัวเมืองอื่น ๆ ได้ทั่วถึงคาบสมุทร และมีแสนยานุภาพเกรียงไกรถึงขนาดกรีธา ททัพไปตีลังกาถึงสองครั้ง

เหนือสิ่งอื่นใดราชวงศ์ศรีธรรมมาโคก ราชได้สถาปนาพระพุทธศาสนาหลักธัมมิกาวงศ์ ขึ้นอย่างมั่นคงในนครศรีธรรมราช มีการบูรณะ พระเจดีย์เดิมให้เป็นทรงระฆังคว่ำอันเป็น ศิลปะลังกาจนนครศรีธรรมราชกลายเป็น ศูนย์กลางวัฒนธรรม เป็นเมืองแม่แห่ง วัฒนธรรมที่ได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังหัว เมืองอื่นๆ รวมทั้งสุโขทัยซึ่งในเวลานั้นเพิ่งเริ่ม ก่อตัวขึ้นเป็นราชธานีทางภาคเหนือตอนล่าง ใหม่ ๆ

ในช่วงแรกของการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานี คือสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลก ได้แต่งตั้งอุปราช (พัฒน์) บุตรเขยของ พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ขึ้นเป็น เจ้าพระยานครศรีธรรมราช " เจ้าพระยานคร นครศรีธรรมราช (พัฒน์) รับราชการมาจนถึง ปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 2 จึงได้กราบทูลลาออกจากตำแหน่งด้วยเห็นว่าชราภาพมากแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระบริรักษ์ภูเบศร ผู้ช่วย ราชการเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าเมือง นครศรีธรรมราช ต่อมากระทำความดี ความชอบในราชการจนได้รับการแต่งตั้งเป็น เจ้าพระยานครศรีธรรมราช "คนทั่วไปรู้จักใน นามเจ้าพระยานครน้อย" เจ้าพระยา นครศรีธรรมราช (น้อย) ตามหลักฐานทาง ราชการกล่าวว่า เป็นบุตรเจ้าพระยา นครศรีธรรมราช (พัฒน์) แต่คนทั่วไปทราบกัน ว่าเป็นโอรสพระเจ้ากรุงธนบุรี

เจ้าพระยานครศรีธรรมราชผู้นี้มี ความสามารถได้ปราบปรามหัวเมืองมลายูได้ สงบราบคาบ เป็นนักการทูตที่สำคัญคนหนึ่ง โดยเฉพาะการเจรจากับอังกฤษในสมัยรัชกาล ที่ 2-3 ได้ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชมีอิทธิพล ต่อหัวเมืองมลายู เป็นที่น่านับถือยำเกรงแก่ บริษัทยังกฤษ ซึ่งกำลังแผ่อิทธิพลทางการ ค้าขายและทางการเมืองในภาคพื้นเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้เจ้าพระยา นครศรีธรรมราช (น้อย) ยังเป็นผู้มีฝีมือในทาง ช่างหลายอย่างเช่น ฝีมือในทางการต่อเรือจน ได้รับสมญาว่าเป็น "นาวิสถาปนิก" และในสมัย รัชกาลที่ 4 เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ก็ได้ถวายพระแท่นถมตะทอง และพระราชยาน ถมอีกด้วย

ภายหลังที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรม เจ้าเมือง นครศรีธรรมราชคนถัดมา คือเจ้าพระยา นครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ผู้บุตรไม่เข้มแข็ง เท่าที่ควรเป็นเหตุให้หัวเมืองกระด้างกระเดื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ ทรงแก้ไขจัดการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ โดย ให้มีการปกครองเป็นมณฑลนครศรีธรรมราช จึงเป็นมณฑลหนึ่งของประเทศไทย โดยทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุขุมณีนวินิต (ปั้นสุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล นครศรีธรรมราช ในพ.ศ. 2439

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหาร

ราชการแผ่นดินด้านการปกครองหัวเมืองอีกครั้งหนึ่งในรัชกาลนี้ โปรดฯ ให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ขึ้นเพื่อปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมด ในการนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพรกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ดำรงตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จึงได้ยุบมณฑลนครศรีธรรมราชลงเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทย และดำรงฐานะดังกล่าวเรื่อยมาจนปัจจุบัน

ด้วยเหตุที่นครศรีธรรมราชมีประวัติอันยาวนานมาก่อนกรุงสุโขทัย ซึ่งถือว่าเป็นราชธานีแรกของไทยมีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์มาก่อน ศิลปวัฒนธรรม เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ช่างฝีมือพื้นบ้าน การละเล่น และขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจึงมีมาก ซึ่งชาวเมืองยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน นครศรีธรรมราชจึงมีอารยธรรมและศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติบ้านเมืองมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้



ภาพที่ 3: วัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช (ในอดีต)



ภาพที่ 4: วัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช (ในปัจจุบัน)

ประวัติความเป็นมาของผ้ายกเมืองนคร⁰²

ผ้ายกเมืองนคร เป็นผ้าพื้นเมืองเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนครศรีธรรมราช วิถีชีวิตความเป็นอยู่และขนบประเพณีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญผลักดันให้เกิดการเรียนรู้คัดค้นวัตถุดิบเส้นไหม เส้นทอง เส้นฝ้าย และเส้นใยสังเคราะห์ นำมาใช้ในการทอเป็นเครื่องนุ่งห่มที่มีความงามทางวัฒนธรรม และสามารถประดิษฐ์ ลวดลายต่างๆ สืบทอดกันมาแต่โบราณ แล้วพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและประโยชน์การใช้สอยเรื่อยมา

ผ้ายกเมืองนคร เป็นผ้าที่ได้รับการยกย่องมาแต่โบราณว่าสวยงามแบบอย่างผ้าชั้นดีเป็นที่ต้องการในหมู่ชนชั้นสูง จึงมีชื่อเสียงด้านฝีมือในการทอผ้ายกเป็นเลิศมาตั้งแต่ในอดีต เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายจนคนทั่วไปกล่าวติดปากว่า ถ้าจะซื้อผ้าดีๆ จะต้องหาซื้อผ้ายกเมืองนครเอามาไว้ในครอบครอง ดังตัวอย่างการร้องเพลงกล่อมเด็กว่า

ไปเมืองคอนเทอ

ไปซื้อผ้าลายทองสลับ

ซื้อมาทั้งพับ

สลับทองห่างห่าง

หีบนุ่งหีบห่ม

ให้สมขุนนาง

สลับทองห่าง ห่าง

ทุกหมู่ขุนนางนุ่งเทอ

เพลงกล่อมเด็กบทนี้ ยืนยันว่าที่เมืองนครศรีธรรมราช มีการทอผ้าเป็นล่ำเป็นสันกันมานานแล้ว เป็นผ้าทอมีคุณภาพดีเป็นที่ต้องการโดยเฉพาะผ้ายกทอง

การทอผ้ายกเมืองนครในเมืองนครศรีธรรมราช และหัวเมืองใกล้เคียงซึ่งเป็นเมืองในบังคับปกครองของนครศรีธรรมราช สันนิษฐานว่าคงจะมีการทอผ้ามาตั้งแต่ในสมัยอาณาจักรตามพรลิงค์แล้ว เนื่องจากตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) เป็นเมืองท่าสถานีการค้าที่สำคัญ และเป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ทั้งจีน อินเดีย และชาติต่างๆ ผ้าจากจีนและอินเดียจึงเป็นสินค้าออกที่นำมาขายในคาบสมุทรไทย จากการติดต่อค้าขายทำให้เกิดการเผยแพร่ถ่ายทอดทางศิลปวัฒนธรรม โดยชาวพื้นเมืองรับการถ่ายทอดความรู้วิธีการทอและการแต่งกายนุ่งผ้า ซึ่งมีร่องรอยสายใยสัมพันธ์ที่ปรากฏในรูปแบบของผ้าที่แสดงให้เห็นถึงการได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียและจีนเป็นต้นเค้าของการทอผ้าพื้นบ้าน ซึ่งทำให้ชาวพื้นเมืองรู้จักการทอผ้าทั้งผ้าพื้นเรียบ และผ้ายกดอก ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุจีนกล่าวถึงผู้คนในอาณาจักรตามพรลิงค์เวลาแต่งงานแต่งกายสวมใส่ผ้าทอยกดอก (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2552: 67 อ้างถึงใน จันทรา ทองสมัคร, 2554) ซึ่งการรับวัฒนธรรมการทอผ้านี้ได้กระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

ประสมประสานปรับปรุงแบบลักษณะการทอให้มีลักษณะเฉพาะของการทอผ้ายกเมืองนครโดยไม่ลอกเลียนแบบของอินเดียและจีนไปทั้งหมด

ส่วนการทอผ้ายกดอกที่ทอลวดลายสีสันวิจิตรงดงาม เริ่มทำกันในสมัยอยุธยาตอนปลาย กล่าวกันว่า ชาวเมืองนครศรีธรรมราชได้แบบอย่างการทอผ้ามาจากแขกเมืองไทรบุรี เมื่อครั้งเมืองไทรบุรีคิดขบฏ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชยกกองทัพไปปราบขบฏได้กวาดต้อนครอบครัวเชลยมาเป็นจำนวนมากและได้นำพวกช่างฝีมือปะปนมาหลายพวกต่อมาแขกช่างทอผ้าเมืองไทรบุรีได้มาเป็นครูสอนคนนครศรีธรรมราชให้รู้จักการทอผ้ายก โดยเจ้าพระยานครศรีธรรมราชได้ให้การอุปถัมภ์และส่งเสริมการทอผ้ายกเป็นอย่างมาก ทำให้การทอผ้ายกสมัยนั้นพัฒนาขึ้นกว่าสมัยก่อนๆ มาก โดยมีการเกณฑ์ผู้หญิง บ่าวไพร่ และลูกหลานกรมการเมือง ตลอดจนชาวบ้านที่สนใจให้ฝึกหัดการทอผ้ายก

ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นการทอผ้ายกเมืองนครน่าจะรับเอาวิธีการทอผ้ายกดอกของชาวมลายูมาผสมผสานกับความรู้ดั้งเดิมประยุกต์เข้ากับลวดลายไทย และพัฒนากกรรมวิธีการทอที่สลับซับซ้อนด้วยความพิถีพิถัน ช่างทอผ้าที่มีความชำนาญสูงได้ปรับปรุงบางสิ่งบางอย่างให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของตน ประกอบกับวัสดุที่นำมาทอเป็นทองที่สูงค่ามีราคาจึงถือได้ว่าผ้ายกเมืองนครเป็นงานประณีตศิลป์ชั้นเยี่ยม อันเป็นที่

ขณะนั้น นับตั้งแต่รัชกาลพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจนถึงรัชกาลพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคสมัยที่การปกครองบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นและสภาพเศรษฐกิจดี ทำให้การจัดการภายในราชสำนักมีความเรียบร้อย ส่งผลให้มีการทำนุบำรุงศิลปปะในแขนงต่างๆ มีความเจริญรุ่งเรือง โดยมี พระมหากษัตริย์เป็นองค์อุปถัมภ์ เปิดโอกาสให้ภายในราชสำนักมีความเป็นอยู่ที่หรูหรา ปรากฏหลักฐานว่าผ้ายกเมืองนครเป็นที่ต้องการอย่างมากของราชสำนัก เพราะเป็นผ้าที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้กับบุคคลสำคัญ เจ้านาย และข้าราชการชั้นสูงใช้สวมใส่เวลาเข้าเฝ้า เพื่อแสดงสถานะของบุคคลและในฐานะผ้าที่คุณภาพดีมีความงดงามและราคาแพงจึงเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูง เจ้านาย ขุนนาง ตลอดจนคนหบด ผู้มีทรัพย์ทั้งหลาย

ปรากฏว่าราชสำนักสยามได้มีหมายเกณฑ์ให้ผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราชทอผ้ายกส่งไปยังกรุงเทพฯ อยู่บ่อยๆ พร้อมทั้งยังได้พระราชทานทองคำ เส้นไหม เส้นทอง และพระราชทรัพย์เป็นค่าแรงงานในการทอและซื้อไหมดิบจากจีน ทั้งนี้ก็เพราะมีพระประสงค์ที่จะนำผ้ายกเมืองนครมาใช้เป็นพระภูษาทรง และพระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนขุนนางข้าราชการ ผู้ประกอบคุณงามความดี ผู้มีความชอบในราชการ ดังหลักฐานจดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 กล่าวถึงในปี พ.ศ. 1175 พระยานครศรีธรรมราช (น้อย)



ภาพที่ 5: เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย)

ให้ขุนสวัสด์คุมเอาผ้ายกทองเกณฑ์เข้ามาส่งลายพื้นแดง 1 ผืน ลายเจ็ดสีพื้นม่วง 1 ผืน ครบสองผืนตามเกณฑ์แล้วให้เบิกทองสองหีบใหญ่ ครึ่งหนักหาบหนึ่งไปให้เจ้าพระยานครทอผ้ายก (วิเชียร ณ นคร, 2542: 4722 อ้างถึงในจันทรา ทองสมัคร, 2554) และตั้งข้อความในสารตราเจ้าพระยาอรรคมหา มาถึงผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราช ตอนหนึ่งว่า ...ต้องพระราชประสงค์ผ้ายกทองนุ่งดวงเกล็ดพิมเสนฝีมือช่างเมืองนครสำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายใน ครีต่างกัน 24 ผืน... (ธีรพันธุ์ จันทรเจริญ, 2546: 104 อ้างถึงในจันทรา ทองสมัคร, 2554)

ซึ่งหากสังเกตดูพระรูปเจ้านายทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในที่ทรงฉายในสมัยรัชกาลที่ 5 มีหลายพระองค์ทรงผ้ายกทองลายเกล็ดพิมเสน

ในวาระการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศกับนานอารยประเทศ องค์พระมหากษัตริย์ทรงเอาความงามอันโดดเด่นของผ้ายกเมืองนครมาใช้ประโยชน์เป็นสื่อสัมพันธ์ในการเชื่อมสัมพันธไมตรี โดยพระราชทานผ้ายกเมืองนครแด่องค์พระมุขหรือประมุขของประเทศนั้นๆ เป็นเครื่องราชบรรณาการ ดังในสมัยรัชกาลที่ 4 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานผ้ารวมจำนวนถึง 17 ชิ้น มอบให้แก่ แฟรงคลิน ปีแอร์ (Franklin Pierce) ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เป็นของขวัญอันทรงคุณค่ายิ่งจากราชสำนัก โดยเฉพาะผ้ายกเมืองนครลายเกล็ดพิมเสน เป็นพื้นที่มีความสวยงามเป็นพิเศษ ทอดด้วยเส้นทอง (Lisa Mcquail, 1997: 89 อ้างถึงในจันทรา ทองสมัคร, 2554) ปัจจุบันผ้าผืนนี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถานบ้านสมิโซเนียน วอชิงตันดีซี ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับกรุงเทพฯ เป็นไปอย่างไม่ค่อยราบรื่นนัก สืบเนื่องจากนโยบายการปกครองได้รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางลิดรอนอำนาจหัวเมืองใหญ่รวมทั้งเมืองนครศรีธรรมราชด้วย



ภาพที่ 6: เจ้าพระยาสุธรรมมนตรีศรีธรรมราช (หนูพร้อม) เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช สมัย ร.5

ดังนั้นเมื่อทางราชสำนักเกณฑ์ให้ทอผ้า ยกเมืองนครส่งไปถวายตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติ พระยานครศรีธรรมราช (หนูพร้อม) ขัดเคืองนโยบายการปฏิรูปการปกครองที่ลดอำนาจเจ้าเมืองลง จึงส่งผ้ายกเมืองนครที่มีคุณภาพไม่ดีต่ำกว่าที่เคยเป็นมาแต่ก่อนเข้าไปทูลทูลถวาย ซึ่งยังความขุ่นเคืองพระราชหฤทัยแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยิ่งนัก เมื่อถึงคราวจำเป็นที่ต้องการใช้ผ้ายกคุณภาพดีดังเช่นคราวที่มีพระราชประสงค์ให้จัดหาสิ่งของต่างๆ พืชพรรณเพาะปลูกที่มีอยู่

ในบ้านเมือง และเครื่องมือประกอบการทำมาหากิน อาวุธ สิ่งของ กระบวนการช่าง เพื่อจัดแสดงฉลองพระนครครบ 100 ปี ในปี พ.ศ. 2425 จึงทรงมีรับสั่งให้หาซื้อหรือแบ่งปันผ้า ยก เมือง นคร แต่ ครั้ง เจ้า พระ ยานครศรีธรรมราชคนก่อนจากทนายาท

ดังความในพระราชหัตถเลขาถึงพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ เมื่อวันจันทร์ขึ้น 4 ค่ำ เดือนสาม ปีมะเส็ง ตรีศกศักราช 1243 ตรงกับวันที่ 23 มกราคม พุทธศักราช 2424 มีข้อความตอนหนึ่งว่า ถึงคุณสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ด้วยฉันอยากได้ผ้ายกเมืองนคร ผ้ายกสงขลา และผ้าเช็ดปาก ยกสีต่างๆ ลายต่างๆ ทั้งผ้านุ่ง ผ้าเช็ดปาก คิดว่าในรายการเกณฑ์เอศชยิบเขนก็คงจะมีมาบ้างแต่ก็คงจะเป็นอย่างเลวที่สุด จึงจะได้ส่งมา ถ้าจะสั่งให้ทำตามตามธรรมเนียม ก็คงจะได้เลวเหมือนอย่างที่เราสั่งไปครั้งก่อน ครั่งนี้อะยากจะได้ผ้าที่ดีจริงๆ ถ้าได้ผ้าแต่ครั้งเจ้าพระยานครยิ่งดี ของที่ลูกหลานเขาคงจะมีอยู่ด้วยกันทุกคน เธอจะช่วยคิดอ่านอย่าใด เป็นอย่างขอซื้อขอปัน ถึงจะแพงก็ไม่ว่า ขอแต่ให้ได้ดีอย่างเดียว...(ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, 2546: 105 อ้างถึงในจันทราทองสมัคร, 2554)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้เสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ ในปี พ.ศ. 2427 ได้รับรายงานที่เกี่ยวข้องกับผ้ายกเมืองนครว่า "ผ้านุ่งผ้าห่ม ผ้ายกไหม ผ้ายกทองไม่มีขายในตลาด เป็นของทอเฉพาะ

ผู้สั่งจะซื้อและเป็นผู้ทำในบ้านผู้ว่าราชการ
เมืองกรมการผู้หลักผู้ใหญ่ ราคาสิ่งของใน
ท้องตลาด ผ้าม่วงราคาผืนละ 5-6 เหรียญ ผ้า
ริ้ว ผ้าตา ผ้าพื้น ผืนละ 6 ก้อน หรือ 2 ย่าไป
หรือ 6 ตำลึง ผ้าขาวม้า ผืนละ 7 เหรียญ
ผ้าขาวม้าด้ายกุลิละ 8-10 บาท ผ้าเช็ดปาก ผ้า
ขาวกุลิละ 4 บาท ผ้าโสร่งไหม ผืนละ 4-5-6
เหรียญ ผ้าโสร่งด้าย ผืนละ 1 บาท”

จากรายงานแสดงถึงการจัดการทอดผ้ายก
เมืองนครคงจะมีอยู่เฉพาะในวังเจ้าเมืองโดยมี
คนในตระกูลเจ้าเมืองเป็นผู้ควบคุมดูแลการทอด
และผูกสาย ซึ่งเป็นลายซับซ้อนมากความลับใน
การทอดผ้ายกเมืองนครจึงถ่ายทอดให้เฉพาะ
บุคคล เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
จัดตั้งมณฑลขึ้น อำนาจของเจ้าเมือง
นครศรีธรรมราชลดลง ไม่มีการเลี้ยงบำไพร่ไว้ใน
วังและในครัวเรือนมากมายเหมือนครั้งก่อน
นับแต่นั้นมาการทอดผ้ายกเมืองนครมีความ
ประณีตต้องใช้เวลาในการทอดนานมากไม่คุ้มกับ
รายได้ที่ได้รับ ช่างทอดผ้ายกจึงเปลี่ยนไป
ประกอบอาชีพอื่น มีจำนวนน้อยรายที่ได้สืบ
ทอดการทอดผ้ายกเมืองนครสืบมาจนปัจจุบัน

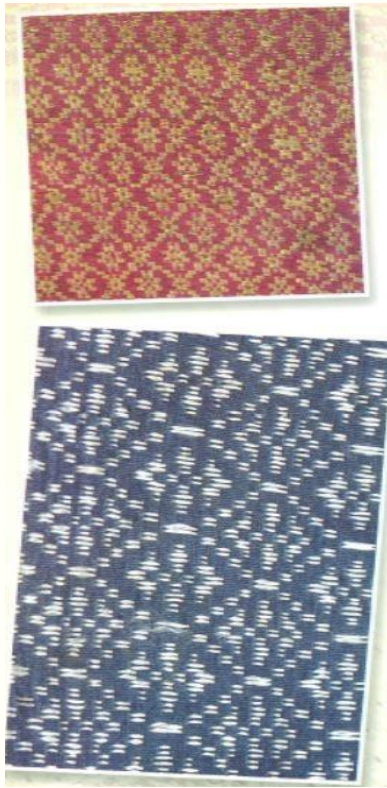
ผืนผ้าที่เป็นผ้าเมืองนครโบราณของเมือง
นครศรีธรรมราชในปัจจุบันมีไม่มากนัก หาได้
ในพิพิธภัณฑวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัด
นครศรีธรรมราช พิพิธภัณฑวัดมัสยิดมาวา
สรววิหารจังหวัดสงขลา สถาบันทักษิณคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยทักษิณ

ศูนย์ส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และศูนย์
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครศรีธรรมราช นอกจากนั้นล้วนแต่ชำรุด
แล้วเป็นส่วนใหญ่ จากการพิจารณาเนื้อผ้า
และลวดลายยกดอกจะเห็นได้ว่า ผ้ายกเมือง
นครสวยงาม มีความเป็นอัตลักษณ์ และเป็น
แบบฉบับของช่างฝีมือชั้นสูงในประเทศไทย
อย่างแท้จริง

ลักษณะผ้ายก

ผ้าทอพื้นเมืองจัดเป็นความงามทาง
วัฒนธรรม ด้วยวิธีการคิดค้นวัตถุนำมาใช้ในการ
ทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม ทั้งเส้นทอง ไผ่ไหม
ไผ่ฝ้าย นำมาทอประดิษฐ์เป็นลวดลาย จน
กลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของ
ท้องถิ่นสืบทอดภูมิปัญญามาตั้งแต่โบราณ
การทอดผ้าพื้นเมืองของนครศรีธรรมราช มี 2
ลักษณะ คือ

1. ผ้ายก เป็นกระบวนการทอด
ลวดลายบนเนื้อผ้า โดยใช้การทอเพิ่มเส้นพุ่ง
พิเศษ (Supplementary Weft) เกิดเป็น
ลวดลายยกนูนขึ้นบนเนื้อผ้า วิธีการทอจะคัด
เส้นยืนขึ้นลงเป็นจังหวะที่แตกต่างกันตาม
ลวดลายที่ต้องการแล้วใช้เส้นพุ่งพิเศษสอดเข้า
ไป หากใช้เส้นไหมทอเรียกว่าผ้ายกไหม ถ้าใช้
เส้นเงินหรือเส้นทองทอเรียกว่าผ้ายกเงินและ
ผ้ายกทอง ผ้ายกเมืองนครเป็นชื่อเฉพาะ
หมายถึง ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัด
นครศรีธรรมราชที่ทอดสืบต่อกันมาแต่โบราณ



ภาพที่ 7: ผ้ายกเมืองนคร

ด้วยการทอยกเพิ่มลวดลายด้วยเส้นพุ่งพิเศษ ทำให้เกิดลายบนพื้นผ้า มีลายเชิงผ้าเป็นกรวยเชิงชั้นเดียวหรือกรวยเชิงซ้อนกันหลายชั้น และกรวยเชิงขนานกับริมผ้า โดยดัดแปลงนำลายอื่นมาเป็นลายกรวยเชิง

2. ผ้าทอยกดอก ลักษณะของผ้าทอยกดอกใช้กรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอ แยกเส้นด้ายยืนขึ้นเป็นลวดลายเฉพาะ ไม่ได้เพิ่มเส้นด้ายยืนขึ้นหรือเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ลักษณะการทอใช้ตะกอร่วมที่ออกแบบให้สามารถทอได้ทั้งลายขัดและลายยกดอกสลับกันไปบนเนื้อผ้า การยกและข่มเส้นยืนในแนวหน้าผ้าที่แตกต่างกัน แล้วสอดเส้นพุ่งเข้า

ไประหว่างช่องกลางเส้นยืน พุ่งข้ามแยกจากโครงสร้างของผ้าลายขัด ทำให้เกิดเป็นลวดลายบนพื้นผ้า สักเกตได้จากลายยกดอกจะแทรกอยู่ในเนื้อผ้าลายขัดเกิดเป็นผ้ายกดอกที่มีลายขัดอยู่ในตัว ทำให้เนื้อผ้ามีความแข็งแรงทนทาน ต่อการใช้สวมใส่ ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก ทำให้ทอได้เร็ว ผ้าจึงมีราคาถูก ทำให้ผู้บริโภคโดยทั่วไปสามารถซื้อไปใช้ได้



ภาพที่ 8: ผ้าทอยกดอก

ลวดลายของผ้ายกเมืองนคร

ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าทอของไทยส่วนใหญ่มักเป็นลวดลายที่จดจำ และได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งยังเป็น

ลวดลายที่เกี่ยวข้องและพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ลวดลายเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งโดยการลอกเลียนแบบอย่างไว้ทั้งลวดลายและกรรมวิธีในการทอผ้า ดังนั้น ลวดลายของผ้าทอจึงเกิดจากฝีมือและภูมิปัญญาของช่างทออย่างแท้จริง

ลายผ้ายกเมืองนครที่ทอกันมาแต่โบราณก็เช่นเดียวกัน เป็นลวดลายที่พบเห็นอยู่รอบตัวของช่างทอผ้า ลายที่นิยมทอผ้ายกเมืองนครมากที่สุดในอดีต คือลายจากธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นลายดอกไม้ โดยเฉพาะลายดอกพิกุลมีรูปแบบต่างๆ หลายลักษณะ ซึ่งในสมัยก่อนต้นพิกุลนิยมปลูกกันมากในบริเวณลานวัด เพราะเป็นไม้พุ่มใหญ่ให้ร่มเงาและดอกมีกลิ่นหอม ช่างทอผ้าคงได้อาศัยนั่งพักใต้ร่มไม้เมื่อไปทำบุญที่วัด ดอกพิกุลจึงถูกนำมาใส่ในลวดลายของผ้ายก ปัจจุบันต้นพิกุลก็ยังคงมีหลงเหลืออยู่ในบริเวณชั้นในของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ลายหิ้งห้อยขมสวน เป็นอีกลายหนึ่งที่แสดงการใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงามของช่างทอผ้าในยามค่ำคืน ช่างทอได้ออกแบบลายผ้าทอโดยพุ่งเส้นไหมทองหนึ่งเส้นสลับกับการทอเส้นไหมสีตลอดทั้งผืนผ้า แทรกไหมทองสลับกันได้ช่วงจังหวะพอเหมาะสม ผ้ายกลายหิ้งห้อยขมสวนจะสวยงามเมื่อนั่งทาบทับกับตัว ยามเคลื่อนไหวอิริยาบถ เส้นทองจะส่งแสงวูบวาบราวกับแสงหิ้งห้อยทั้งฝูงออกมาขมสวนเกาะตามต้นไม้ทั้งต้น ดูสว่างแสงไฟวูบวาบสวยงามมากความประทับใจในความงามของ

ธรรมชาติรอบตัว ช่างทอผ้าจึงรังสรรค์งานเป็นลวดลายบนผืนผ้ายก

ลายเกล็ดพิมเสน เป็นลายผ้ายกเมืองนครโบราณที่มีความสวยงามมากอีกลายหนึ่ง นิยมทอเป็นลายอยู่บริเวณท้องผ้า ลักษณะลวดลายเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก

และที่พบอีกรูปแบบหนึ่งเป็นเกล็ดพิมเสนผลีกรูปเพชรเจียรระโน ในสมัยโบราณคนนิยมใช้พิมเสนเพราะมีกลิ่นหอม ใช้ผสมเป็นยาที่มีประสิทธิภาพจึงหายากและมีราคาแพง ผ้ายกเมืองนครลายเกล็ดพิมเสนที่พบมีทั้งผ้ายกทองและผ้ายกไหม

ส่วนลวดลายรูปทรงเรขาคณิตที่พบเห็นมากที่สุดได้แก่ ลายก้านแย่ง ซึ่งมักทอเฉพาะลายหรือผสมกับลายดอกไม้ เช่น ลายพิกุล ก้านแย่ง หรือทอผสมลายสัตว์ เช่น ลายแมงมุม ก้านแย่ง เป็นต้น

ลายท้องผ้า

ท้องผ้าซึ่งเป็นส่วนกลางผืนผ้าผ้ายกเมืองนครโบราณ ลายท้องผ้าที่นิยมทอแบ่งเป็น 4 กลุ่ม

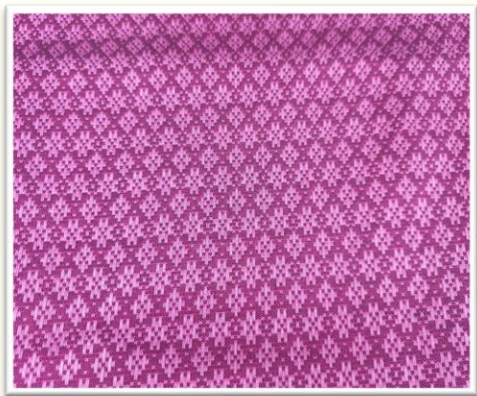
กลุ่มที่ 1 กลุ่มลายพันธุ์ไม้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 ลายดอกไม้ ได้แก่ ลายดอกพิกุล (ดอกลอย) ลายดอกพิกุลโบราณ ลายดอกพิกุลเถื่อน ลายดอกพิกุลล้อม ลายดอกพิกุลก้านแย่ง ลายดอกพิกุลสลับลายลูกแก้ว ลายดอกมะลิร่วง ลายดอกมะลิตูมก้านแย่ง

ลายดอกไม้ และลายดอกไม้ประดิษฐ์

1.2 ลายต้นไม้ ได้แก่ ลายใบไม้ ลายตาย่านต์ ลายหัวพลู ลายเม็ดพริกไทย และลายเครือเถา

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลายสัตว์ ได้แก่ ลายม้า ลายหางกระรอก ลายหิ้งห้อยขมสวน และลายแมงมุมก้านแย่ง



ภาพที่ 9: ลายพิกุลก้านแย่ง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มลายเรขาคณิต ได้แก่ ลายเกล็ดพิมเสนทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ลายเกล็ดพิมเสนรูปเพชรเจียรระโน ลายดอกเขมร ลายราชวัตร ลายตาสมุก ลายตาราง ลายลูกโซ่ ลายลูกแก้ว และลายลูกแก้วฝูง

กลุ่มที่ 4 กลุ่มลายเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ลายไทยประยุกต์ ลายไทยประยุกต์ผสม ลายพิมพ์ทอง ลายก้านแย่ง ลายเครือเถา ลายประจายาม เป็นต้น

ลายเชิงผ้า (ลายกรวยเชิง)

เป็นลายส่วนล่างของผ้าหรืออยู่ริมผ้า เห็นตามที่พบมี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กรวยเชิงซ้อนหลายชั้น พบในผ้ายกเมืองนคร ซึ่งเป็นผ้าสำหรับเจ้าเมือง ขุนนางชั้นสูง และพระบรมวงศานุวงศ์ นิยมทอด้วยเส้นทอง ลักษณะกรวยเชิงมีความละเอียดอ่อนช้อย ลวดลายหลายลักษณะประกอบกัน ริมผ้ามีลาย ขอบผ้า (สังเวียน) เป็นแนวยาวตลอดทั้งผืนกรวยเชิงส่วนใหญ่มีตั้งแต่ 2 ชั้นและ 3 ชั้น ซึ่งประกอบรวมกับลายประจายามกำมปู ลายประจายามเกลียวไบเทศ ลายเครือเถา ลักษณะพิเศษของกรวยเชิงรูปแบบนี้คือ พื้นผ้ามีการทอสลัด้วยเทคนิคการมัดหมี่เป็นสีต่างๆ เช่น สีแดง น้ำเงิน ม่วง ส้ม น้ำตาล ลายท้องผ้าพบทั้งผ้าพื้นและฝ้ายดอก เช่น ลายเกล็ดพิมเสน ลายดอกพิกุล เป็นต้น

2. กรวยเชิงชั้นเดียว นิยมทอด้วยเส้นทองหรือเส้นเงิน พบในผ้ายกเมืองนครซึ่งเป็นผ้าสำหรับคหบดีและเจ้านายลูกหลานเจ้าเมือง ลักษณะกรวยเชิงสั้น ทอด้วยลายประจายามกำมปู ลายประจายามเกลียวไบเทศ ไม่มีลายขอบผ้า ในส่วนของลายท้องผ้านิยมทอด้วยเส้นไหมเป็นลวดลายต่างๆ เช่น ลายดอกพิกุล ลายดอกเขมร ลายลูกแก้วฝูง เป็นต้น

3. กรวยเชิงขนานกับริมผ้า ผ้ายกเมืองนครลักษณะนี้เป็นผ้าสำหรับสามัญชนทั่วไปใช้นุ่ง ลวดลายกรวยเชิงถูกดัดแปลงมาไว้ที่ริมผ้าด้านใดด้านหนึ่ง โดยผสมดัดแปลงนำลายอื่นมาเป็นลายกรวยเชิงเพื่อให้สะดวกใน

การทอและการเก็บลายน้อยลงทำให้สามารถทอได้เร็วขึ้น ผ้าลักษณะนี้มีทั้งทอด้วยไหม ทอด้วยฝ้ายหรือทอผสมฝ้ายแถมไหมที่พบจะเป็นผ้านุ่งสำหรับสตรี หรือใช้เป็นผ้านุ่งสำหรับเจ้านาคในพิธีอุปสมบท

ลักษณะการใช้ฝ้ายกเมืองนคร

การแต่งกายของคนไทยสมัยโบราณใช้กำหนดตำแหน่งและชนชั้นในสังคม มีแบบแผนการแต่งกายและการใช้ผ้าแตกต่างกันไปตามฐานันดรศักดิ์ ยศ และตำแหน่ง ฝ้ายกเมืองนครเข้ามามีบทบาทในฐานะผ้าชั้นดี พระมหากษัตริย์พระราชทานผ้าแก่ข้าราชการบริพาร ประภทของผ้าและคุณภาพของผ้าที่พระราชทานจะแตกต่างกันตามบรรดาศักดิ์ ซึ่งส่วนมากจะเป็นผ้าไหม ผู้ที่มีตำแหน่งสมเด็จเจ้าพระยาและเจ้าพระยานุ่งฝ้ายกท้องผ้าลายดอก ผู้มีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงนุ่งฝ้ายกล่องจวน เป็นผ้าท้องสีพื้นไม่มีลาย มีกรวยเชิงหลายชั้น สตรีฝ้ายในเจ้านายผู้หญิงนุ่งฝ้ายกมีกรวยเชิงชั้นเดียว ซึ่งการใช้ผ้าแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงฐานะในทางสังคม ใครมีฐานะอย่างไรสังเกตได้จากการใช้ผ้า

เจ้านายและชนชั้นสูงจะใช้ผ้าไหม เพราะเป็นผ้าพิเศษที่ต้องใช้ฝีมือในการทอและการดูแลรักษามาก ชาวบ้านโดยทั่วไปใช้ผ้าฝ้าย เพราะมีขั้นตอนและกรรมวิธีในการผลิตไม่ซับซ้อนและไม่ต้องพิถีพิถันในการดูแลมากนัก ในนครศรีธรรมราชก็เช่นเดียวกันสำหรับฝ้ายกทองเป็นเครื่องนุ่งห่มเฉพาะเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของเมือง หรือเจ้าพระยานครศรีธรรมราชส่งฝ้ายกทองเข้าไปถวายในราชสำนัก และถวายเจ้านายในเมืองหลวงรวมทั้งจัดหาให้ครอบครัว ข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราชนุ่งผ้าสั้มมะรสในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ซึ่งเป็นฝ้ายกสีขาวกรวยเชิงเป็นทอง ส่วนเจ้านายผู้หญิงนุ่งฝ้ายกจีบเวลาออกรับแขกเมือง หรือไปร่วมพิธีทำบุญที่วัดอยู่เป็นประจำ ส่วนฝ้ายกธรรมดาใช้กันทั่วไปซึ่งมักจะใช้ในพิธีแต่งงาน นุ่งไปวัดหรืองาน มงคลอื่นๆ เช่น งานบวชนาคและงานโกนจุก ผู้หญิงมักจะนุ่งฝ้ายกดอกหน้านาง ผู้ชายนุ่งผ้าหางกระรอก

ในสังคมไทยสมัยโบราณในโอกาสที่ต้องแต่งตัวหรูหราเป็นพิเศษดังเช่น งานแต่งงาน ผู้มีฐานะจะต้องนุ่งฝ้ายกทองของเมืองนครศรีธรรมราช ฝ้ายกเมืองนครจึงจัดเป็นสิ่งสูงค่ามีราคาเกินฐานะของราษฎรสามัญจะซื้อหามาใช้ได้ ถือเป็นสิ่งที่สวยงามมีใช้เฉพาะกลุ่มชนชั้นสูงเท่านั้น จึงเป็นเสมือนสิ่งที่บ่งบอกฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคมของผู้เป็นเจ้าของ ดังในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ได้กล่าวถึงฝ้ายกเมืองนครตอนขุนช้างนุ่งผ้าแต่งตัวไปเป็นเพื่อนเจ้าบ่าวให้พลายงาม หรือขุนแผนซึ่งแต่งงานกับนางพิมพิลาไลยว่า

คิดแล้วอาบน้ำนุ่งผ้า ยกทองของพระยาละครให้
ห่มसानปักทองเยื้องย่องไป บ่าวไพร่ตามหลังสะพรั่งมา

เมื่อวัฒนธรรมการแต่งกายของตะวันตกเข้ามาพร้อมกับการค้ากับต่างประเทศ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 เริ่มปฏิรูปการแต่งกายตามแบบอย่างอารยประเทศ ต่อมาในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ออกพระราชบัญญัติการแต่งกายของข้าราชการพลเรือนให้นุ่งกางเกงแบบสากลนิยม บทบาทของฝ่ายกเมืองนครที่เคยใช้นุ่งห่มจึงลดลงหมดความสำคัญในหน้าที่ใช้สอย

หมายเหตุ:

01 ที่มา: <http://www.nakhonsithammarat.go.th/history.php> วันที่สืบค้น 9 กรกฎาคม 2565

02 ที่มา: จันทรา ทองสมัคร. (2554). ฝ่ายกเมืองนคร. โครงการศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

ภาพที่ 1 ที่มา: <https://th.wikipedia.org/> วันที่สืบค้น 9 กรกฎาคม 2565

ภาพที่ 2 ที่มา: <https://th.wikipedia.org/> วันที่สืบค้น 9 กรกฎาคม 2565

ภาพที่ 3 ที่มา: <http://xn--42cf9c3a1dc0etd.com/> วันที่สืบค้น 9 กรกฎาคม 2565

ภาพที่ 4 ที่มา: <https://www.museumthailand.com> วันที่สืบค้น 9 กรกฎาคม 2565

ภาพที่ 5,6,7, และ 8 ที่มา: จันทรา ทองสมัคร. (2554). ฝ่ายกเมืองนคร. โครงการศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.